

Třetí Světový kongres literárněvědné bohemistiky

Ústav pro českou literaturu AV ČR ve spolupráci s katedrou bohemistiky na FF UK uspořádal ve dnech 28. 6. až 3. 7. 2005 třetí zasedání světového kongresu bohemistiky v Praze *Hodnoty a tradice. Svět v české literatuře, česká literatura ve světě*. Obsáhlý program jednání rozdělený do tří sekcí byl sice tematicky věnován dílu Vladimíra Holana u příležitosti 100. výročí jeho narození a tvorbě Boženy Němcové v souvislosti se 150. výročím vydání jejího stěžejního díla, *Babičky*, ale některé referáty v úvodní části zasedání měly – podle předchozího úzu – obecnou literárněteoretickou povahu.

OBECNÉ PROBLÉMY LITERÁRNÍ TEORIE A HISTORIE

Nejvýznamnější referáty odezněly hned v první den jednání. Jako vůbec první referent vystoupil známý mnichovský bohemista Jan Jiroušek s obsáhlým příspěvkem, který nazval „Co to vlastně znamená, když se řekne česká literatura?“ a jemuž přidal vysvětlující podtitul „Předmět literárněvědné bohemistiky doma a v zahraničí“. Na začátku svého příspěvku se vyrovnával s obsahem pojmu bohemistika; ten může mít, jak ukázal, různé varianty. Jednou z nich je **jazykové** pojetí české literatury jako písemnictví nebo slovesnosti realizované v češtině. To však se stává problematickým, vezmeme-li v úvahu autory středověké píšící latinsky nebo německy (eventuálně hebrejsky) nebo autory žijící v Čechách a vyjadřující se v němči-

ně (19. století a 1. polovina 20. století) či konečně autory exilové počínaje náboženskými exulanty od 17. století až po politické exulanty z doby nacistické okupace a komunistické totality. Další možností, jak se vyrovnat s podobnými problémy, je **areálové** pojetí bohemistiky, které autor charakterizoval jako literární projev různých etnik v areálu Čech.

Ukazuje se, že problematika dějin literatury souvisí se selektivními kritérii, v nichž se uplatňují vedle složky jazykové i další kulturní kódy. Odtud referent dospěl ke třem složkám, které vymezují obsah pojmu „národní literatura“. Je to složka jazyková, složka etnické příslušnosti a konečně složka kulturních kódů a konvencí. (V této souvislosti by bylo možné zmínit také problematiku žánrového členění, eventuálně vertikálního členění na ose esteticky estimační – tj. na literaturu náročnou a literaturu populární atd. tvořící synchronní aspekt zkoumaného korpusu, jakož i problematiku literárního systému z hlediska produktivního a receptivního atd.) Složky, které referent uvedl, jsou vzájemně komplementární a jejich pozice se mění v závislosti na fokalizaci historikova pohledu, jenž se mění také pod vlivem vnějších okolností. V závěru svého obsažného referátu upozornil referent i na další možnosti rozšiřující pole historického zkoumání o interdisciplinární vztahy literatury a dalších druhů umění, zejména hudby a umění výtvarného (k tomu by bylo možno připojit i divadlo).

V rámci svého příspěvku se také dotkl problematiky, která se stala tématem několika dalších referátů a určila vlastně jeden z hlavních problémových okruhů teoretického uvažování na kongresu. Byla to problematika kánonu. Tomu byl věnován druhý úvodní pří-

spěvek norské účastnice K. Gammelgaardové. Referentka si v názvu rovněž položila otázku: „Kánon – literární, nebo textový?“. Její východisko bylo ovšem v podstatě spíše pedagogické, neboť vycházela ze zkušeností výuky české literatury na univerzitě v Oslu. Kladla proto důraz nikoli na to, co specifikuje literární díla jakožto výtvoř umělecké, nýbrž na jejich textovou povahu. To v zásadě určilo i její koncepci kánonu textů, určených pro seznámení studentů s povahou cizí kultury. Nejen že do souboru, s nímž pracovala, zařadila i texty mimoumělecké povahy, nýbrž vytvořila i teoretický koncept měřítek, podle nichž při selekci textů postupovala; do jejího kanonického souboru (jeho zkrácenou podobu předvedla referentka na ukázkce) vešly texty umožňující historickou identifikaci domácího (českého) publika, dále texty „performativní“ (politické proklamace a projevy, mj. též nechvalně známé *Poučení z krizového vývoje* z doby normalizace a samizdatové ukázky) a konečně texty „klasické“, nadčasově aktualizovatelné. Jakkoli se referentka snažila uplatňovat ve svém výkladu strukturalistická i poststrukturalistická hlediska (například barthesovské rozlišení mimoestetických, „průhledných“ textů a estetických textů „nepřůhledných“), diskuse právem poukázala na rozdíl mezi pedagogickou a literárněteoretickou koncepcí kánonu, který zůstal v referátu nevyužit.

Další referenti, jejichž příspěvky se dotýkaly této problematiky, rozmnožili hlediska, z nichž je možné na otázku kánonu pohlížet. Květoslav Chvatík vyzdvihl do popředí aktuální význam kánonu jako prostředku denivelizace a stabilizace základních hodnotových měřítek v situaci, kdy hodnotové vědomí je ohrožováno nivelizací. Zdůraznil přitom, že v podmínkách globaliza-

ce kánon už není záležitostí jednotlivých literatur, nýbrž že na pořad dne přichází otázka evropského kulturního kánonu založeného na interkulturálním respektu a toleranci jako protiváze vůči fundamentalistické nacionální ortodoxii. Uvedl potom některé české kulturní osobnosti od Chelčického po současnost a paralelně i literární tvůrce, kteří by mohli být do takového kánonu pojeti. Na závěr si položil provokativní otázku, zda pád totality neznamenal v české literatuře konec původní umělecké inspirace.

Dobrava Moldanová z ústecké univerzity se zamýšlela nad problémem vztahu mezi kánónem a petrifikací hodnotových hledisek. Opírala se o výsledky ankety mezi studenty, které poukázaly na „nehybnost“ domácího literárního kánonu ve srovnání s kánony v jiných kulturních prostředích (ukázalo se například, že mizí vědomí kanonických hodnot z literatury 19. století). Omezující působnost kánonu může podle ní vyvážet zřetel k nekanonickým autorům (ten zesílil zejména v období tzv. normalizace a pokračoval i po listopadu 1989 dodnes; dokladem je trvalý zájem o Váchala, Demla, Weinera, Součkovou a další „nekanonické“ autory nemluvě o „objevování“ autorů barokních). Tento trend souvisí zřejmě s postmoderním útokem na stereotypy, jenž podstatně oslabil pozice „klasických“ autorů. Referentka vidí tuto situaci jako analogickou k situaci obrození, respektive osvícenství, v níž docházelo k překonávání barokních tradic. (Tu by ovšem bylo možné namítnout, že postmoderna v mnohém naopak na baroko navazuje a rozhodně nemá nic společného s osvícenským důrazem na racionalitu.)

Specificky pojal otázku kánonu Martin C. Putna, který hovořil o ev-

ropském katolickém literárním kánonu. U vědomí ústředního postavení francouzské katolické literatury v meziválečném období načrtl čtverou roviny evropských kulturních jevů v katolické literatuře: a) Bremondova „čistá poezie“; b) ruralismus (Timmermans ad.); c) autoritativní katolická literatura (Maurras); d) katolický „hříšný“ román (Bernanos). Zároveň poukázal i na české paralely ve víceméně frankofonní české katolické literatuře s výjimkou „hříšného“ románu (ten nahradil u nás román historický – K. Schulz). Podnětně přistoupila k dané problematice kánonu postupimská teoretička H. Schmidová, která se zaměřila na nekanonické nebo slabě kanonizované autory, jako je v českém písemnictví Jakub Arbes nebo Tereza Nováková, a zdůraznila jejich zájmovost pro literární historii; dokládala to například novátorským použitím polopřímé řeči u Novákové (tento postup je ovšem doložen už u Karolíny Světlé). Spojila otázky kanonizace a nekanonizace se situací čtenářské recepce a přitom se zamýšlela nad funkcí literárního kánonu. Podle jejího mínění v dnešní situaci úpadku čtenářství může kánon ve vhodné podobě sloužit jako motivační prostředek jak k získávání zájmu o četbu, tak ke zvyšování čtenářské kompetence.

Referát Holta Meyera byl zaměřen na „sebekanonizaci“ budovatelské písně. Chtěl jím upozornit na nebezpečí dnešní ahistorické „demonizace“ budovatelského kánonu, ale podle mého názoru nepřihlédl dostatečně ke vztahu kánonu a apriorní normativizace socialisticko-realistického literárního modelu, který vedl k formální schematizaci a v důsledku toho i k obsahovému vyprázdnění této produkce. Referát H. Koskové poukázal na některé symptomatické rysy současné

kulturní situace (krize jazyka, identity, důraz na změnu) a přinesl přehled proměn estetických tendencí v literatuře 20. století. Kánonu se věnovala ve svém příspěvku i ruská badatelka S. Šerlaimová, která polemicky navázala na Kunderovy myšlenky z jeho knihy esežů o velkém a malém literárním kontextu. Závěrečné referáty dopoledního cyklu se zaměřily spíše již na problematiku žánrové povahy moderní literatury (a její uchopení v polské teoretické literatuře pomocí pojmu „silvická“ literatura charakterizujícího žánrový typ „kutilské“ prózy kumulující různorodé prvky; autorka J. Czaplińska se pokusila aplikovat tento typ na Vaculíkovu prózu *Český snář*). Příspěvek ruské vysokoškolské pedagožky J. Kovtunové byl postaven zejména na výsledcích ankety moskevských studentů zaměřené na hledisko významné dějinné periody, významného autora a na specifickou povahu české literatury.

Odpolední příspěvky pak byly věnovány další problematice, totiž pražskému literárnímu strukturalismu. Polský toeretik Jacek Baluch se zabýval proměnami pojetí pojmu „konkretizace“ u Ingardena, Vodičky a Sławińskiego. Profesor Mathauser se zamýšlel nad vztahem Pražské školy k fenomenologii a avantgardní poeice. V myšlenkově bohatém příspěvku vytyčil sedm rysů, v nichž se pražští strukturalisté dotýkali otázek, jež paralelně nebo kontrastně řešila i soudobá fenomenologie, a dotkl se i soudobé problematiky, která je v centru pozornosti literární teorie v návaznosti na proslulou Mukařovského studii o záměrnosti a nezáměrnosti v uměleckém díle. (Bylo by užitečné – a někteří další referenti, například B. Fořt, T. Kubíček nebo O. Sládek na to ve svých příspěvcích z různých hledisek narazili – po-

všimnout si podrobněji také posunů, k nimž došlo v strukturalistických koncepcích v druhé polovině minulého a na počátku tohoto století; týká se to například problematiky, v níž se soudobé dekonstruktivistické trendy v literární teorii s fenomenologií zásadně rozcházejí, třeba v otázce eliminace referentu v názorech Foucaultových a Derridových.)

Rada dalších příspěvků se i v dílčích tematických okruzích nezbytně dotýkala obecných literárněteoretických problémů. Jejich charakteristika však se vymyká rámci této informace. Literárněteoretická část kongresu nepochybně přinesla řadu podnětů, jejichž další využití umožní otištění referátů v chystaném sborníku.

Aleš Haman

BOŽENA NĚMCOVÁ A JEJÍ *BABIČKA*

V sekci třetího mezinárodního kongresu literárněvědné bohemistiky, věnované – u příležitosti 150. výročí prvního vydání *Babičky* Boženy Němcové – autorce a jejímu klíčovému dílu, vládla velmi podnětná pracovní atmosféra. Jistě to vyplynulo i ze soustředění se k jedinému společnému tématu, což účastníkům umožňovalo bezprostřední reakce na referáty – ať už v diskusích, které následovaly po každém přednáškovém bloku, nebo narážkami i přímými odkazy v referátech. Ukázalo se při tom zřetelně, že umělecky mnohovrstevná, a tedy k rozmanitým způsobům čtení vybízející není jen *Babička*, text, který se jen na první pohled může jednoduše zdát jako idyla, ale celé dílo Boženy Němcové. Ačkoli na kongresu byly texty Boženy Němcové reflektovány z nejrůznějších úhlů pohledu, můžeme načrtnout obecnější tendence současného výzkumu: diskuze se už nesoustřeďují na kategoriza-

ci díla – například s ohledem na historická či stylová kritéria –, ale spíše na zpracování jeho specifických rysů, sledovaných při detailních pozorováních jednotlivých textů, popř. ve srovnání s dobovým kontextem a současně se zohledněním vnitřních trhlin a divergencí díla.

Rada referujících zvolila komparatistický přístup. Katrin Berwangerová zjistila při srovnání se spisovatelčiným současníkem Bertholdem Auerbachem, že Auerbach je sice autorem fundované teorie psané lidové řeči, ale umělecká realizace tohoto konceptu je vyspělejší a modernější u Němcové než v jeho vlastních vesnických prózách. Rovněž ve srovnání s českými vesnickými prózami, jak ukázala Lenka Kusáková, se jeví text Boženy Němcové jako umělecky působivější: v *Babičce* je vykreslen podstatně detailnější a komplexnější obraz venkovského života, než bylo ve své době běžné. Vesnický román Jeremiase Gotthelpha *Käthi die Großmutter* si zvolil Andreas Ohme pro srovnání z pohledu teorie žánrů. V něm se především ukázalo značné vytěsnění, resp. harmonizace sociálních otázek v *Babičce*, tedy vytěsnění momentu, který se však později stal podstatným pro realistický román. Proto Ohme nahlíží přínos tohoto díla pro historický vývoj žánru kriticky. Jaroslava Janáčková představila jako jeden z možných klíčů k *Babičce* vliv Stifterova *Die Mappe meines Urgroßvaters*. Četba tohoto díla, podle Janáčkové, mohla dát Němcové rozhodující impuls pro volbu *babičky* jako centrální postavy. Ovšem ztvárnění tématu vzpomínky jako přenesení mluvené řeči do řeči psané je u Němcové podstatně subtilnější. Že bilingvní Němcová tento Stifterův text znala, mohl potvrdit Václav Maidl, který předsta-

vil dosud málo známý spisovatelčin zápisník, jenž v současné době připravuje k vydání. Peter Káša vztáhl své komparatistické úvahy k středoevropskému kontextu: na příkladech *Babičky* Boženy Němcové a Mickiewiczova *Pana Tadeusze* (obě díla vznikla v kritickém porevolučním čase) sledoval mechanismy národní kanonizace. Jiří Svoboda naopak postavil proti sobě dvě české autorky, Boženu Němcovou a Karolínu Světlou, a sledoval rozdíly v jejich poetikách jakož i vývoj obou spisovatelských osobností. Na toto srovnání navázal Aleš Haman komparací *Vesnického románu* Karolíny Světlé a románu Ěmila Zoly *Thérèse Raquin*, který vznikl v téže době.

Další část příspěvků se věnovala detailnímu pozorování *Babičky*, při němž byly uplatněny nejrůznější způsoby kladení otázek a důrazů. Christina Balabanová zdůraznila roli víry ukotvené v přírodním světě a s tím spojenou mýtotvornou rovinu v *Babičce*. Nonna Kopystjans'ka charakterizovala s pomocí bachtinovské typologie chronotopů mnohotvárnost vyprávěcích způsobů v *Babičce*: protože různé retrospektivní narativní vložky mají také své zárovňové potence, získává text, podle Kopystjans'ké, na mnohovrstevnatosti. Tamás Berkes se ve svém referátu soustředil na prvky biedermeieru v *Babičce*. Upozornil, že ono ohrožení a labilita idyly, které se projevují ve Viktorčině příběhu, jsou součástí biedermeierovského pojetí světa. Věra Schmiedtová představila výsledky empiricky založené studie, v níž byl s pomocí frekvenčního slovníku z roku 2000 srovnán jazyk *Babičky* s jazykem dnešním. Vedle řady dnes archaicky a knižně působících tvarů se nachází mnoho těch, které jsou také dnes součástí mluvené řeči, což by mohlo být vysvětlením pro stále trvající působivost textu.

Významné místo, jež je dosud *Babičce* v české literatuře přisuzováno, zajímalo také Irinu Wutsdorffovou, která otevřela blok referátů spojených genderovým přístupem. Aby se Němcová etablovala jako autorka, orientovala se na ústní vyprávění jako literární postup a vstoupila tak do oblasti tradičně spojované s ženskými konotacemi. Nápadné paralely mezi ženskými postavami Viktorky, Kristly a Madly, pozdější *babičky*, tvoří přitom komplexní a mnohovrstevnou strukturu, v níž spočívají základy estetické působivosti díla, která přesahuje dobu jeho vzniku. Eva Kalivodová zkoumala Němcové povídku *Sestry* z almanachu *Lada Nióla* a ukázala, jak se u Němcové specificky proměňuje archetyp ženy jako oběti lásky (který se často vyskytoval v romantických povídkách), takže se mění jeho smysl a ženská hrdinka získává status subjektu. Marcin Filipowicz zkoumal na dílech Boženy Němcové možnosti aplikace konceptu *écriture féminine*, jenž byl v sedmdesátých letech 20. století vytvořen francouzskými teoretickými Helene Cixousovou, Luce Irigarayovou a Julií Kristevou.

Další blok byl věnován korpusu dopisů Boženy Němcové, který je stále častěji přijímán jako součást jejího díla. Anželina Penčeva zvolila sice tradiční biografický přístup, ovšem s cílem prostřednictvím pozorného čtení dopisů manželů Němcových „rehabilitovat“ Josefa Němce jako obět Boženiny sebemytizace. Pozadí pro Penčevino uvažování o mytizaci a antimytizaci tvořilo provokativní pojednání o „případu“ Němcová v románu *Poslední tečka za rukopisy* Miloše Urbana. Gertraude Zandová se soustředila na poslední spisovatelčiny dopisy, a s odvoláním se na Jakobsonovo čtení Máchy podpořila názor, aby

byly autorčiny dopisy čteny jako součást jejího literárního díla. Při obhajobě přístupu, který vnímá dílo jako sebevyjádření autorského subjektu, se odvolávala na linii české literární vědy 20. století reprezentované Šaldou a Černým. Také Petera Zajace zájmalý především poslední neodeslané spisovatelčiny dopisy. Zajac rozlišuje v díle Boženy Němcové tři typy faktur: Němcovou pohádek, Němcovou *Babičky*, u které nachází složky romantické faktury, a konečně Němcovou korespondence, která končí v rozervanosti posledních dopisů.

Rada referátů se zabývala recepcí života a díla Boženy Němcové. Zcela osobitě řešení na poli výtvarného umění představují jistě roláže, které Jiří Kolář zhotovil z portrétu Boženy Němcové. Astrid Winterová je interpretovala jako destrukci stereotypní a strnulé recepce Boženy Němcové u představitelů socialistického realismu. Jiří Kolář jim oponuje svými dynamickými rolážemi, které vizualizují ambivalenci a polyfonii díla Boženy Němcové. Bohuslav Hoffmann ukázal na různých ilustracích *Babičky* – počínaje takřka kanonickými ilustracemi Kašparovými z roku 1903, které akcentují idylickou rovinu díla, až po humorné Velíškovy ilustrace z roku 1995, které často jakoby doslova uskuptečnily obrazové přírovnání textu – jak ilustrátoři aktualizují momenty odpovídající soudobému pojetí umění, resp. duchu doby, momenty, které dříve nebo později budou zpracovány také literární vědou. Jak naopak jednotný byl oficiální způsob čtení v padesátých letech, připomněla Joanna Królaková: kritéria socialistického realismu byla projektována také zpětně na díla literární historie a *Babička* se stala pod heslem lidovosti pevnou součástí kánonu. Królaková upozornila, že Zde-

něk Nejedlý se v tomto smyslu vyjádřil už ve studiích z dvacátých let, socialistický kánon se tedy etabloval už před vyhlášením socialistického realismu. Ludmila Budagová připomněla „posmrtný život“ Němcové v avantgardních dílech Nezvalových, Halasových a Seifertových. Natalie Žaková referovala o ruské recepci *Babičky* v devatenáctém století a zdůraznila, že už v šedesátých letech vyšel překlad tohoto díla v hojně čteném časopise *Russkij vestnik*. Současnou recepcí díla Boženy Němcové se zabývala Veronika Héová a Jana Čenková, která představila metody literárnědidaktické interpretace *Babičky* ve škole. Jak konstantně probíhá tradování vědomostí o životě Boženy Němcové v příručkách a učebnicích, ukázal Petr A. Bílek: lze hovořit přímo o narativním archetypu poskládaném ze stereotypů, o archetypu, v němž je tradován – na rozdíl od Máchy – invariantní obraz života Boženy Němcové. Vlastní obrázek – přinejmenším o místech, v nichž Němcová prožila dětství a mládí, resp. o dějišti *Babičky* – si mohli účastníci kongresu udělat následně o víkend u příležitosti exkurze do České Skalice a do Babiččina údolí, kterou byla sekce svým způsobem završena.

Irina Wutsdorffová

VLADIMÍR HOLAN A JEHO SOUPTNÍCI

Holanovská část konference byla zahájena slavnostním otevřením výstavy s názvem *Vladimír Holan – Noční hlídka srdce* v letohrádku Hvězda. Památník národního písemnictví zde k 100. výročí básníka narození připravil multimediálně bohatě vybavenou a esteticky působivou výstavu o básnickém a osobním životě Vladimíra Holana. Dlouho izolovaný veličán české poezie je zde postaven do

kontextu dobových kulturních vztahů. Vybranými citáty z Holanových veršů je pohled návštěvníka postupně veden celou výstavou. Akcent je kladen na propojení Holanova díla s výtvarným uměním a usnadňuje jej vnímat v celistvější perspektivě. Motto výstavy – citát z díla *Myšlenky* francouzského filozofa 17. století Blaise Pascala: „Slova jinak sestavená tvoří jiný smysl, a smysl jinak sestavený jinak působí“ – shrnuje nejen záměr výstavy, nýbrž vystihuje také plodnou rozmanitost volených přístupů v následující literárněvědné konferenci.

Před zaslouženým chvalozpěvem budíž dovolena také drobná kritika. Sekce holanovských příspěvků, kterých nebylo málo (přes dvacet) se potýkala s dvěma překážkami. Nevyhovoval jí daný časový rámec patnácti minut, který byl často na úkor diskuse překročen. Představit během patnácti minut názorně zvolené téma z díla básníka, který je běžně označován jako jeden z nejtěžších v české literatuře, nebylo lehkou úlohou. S touto skutečností zápasily všechny tři sekce. Situaci v holanovské sekci navíc zhoršovaly klimatické (tropické) podmínky, které vládly v přednáškové síni. O to víc se můžeme podívat konstantně vysokému počtu posluchačů, který svědčil o neklesajícím velkém zájmu o tematiku. Zcela v duchu Holana se zde „trpělo, tvořilo“ a „trpělo, naslouchalo“. Otázkou zůstává, jak si tento zájem vysvětlit. Zda se nesešli jak přednášející, tak posluchači z potřeby najít „klíče“, které by jim otevřely onen výše zmíněný a v Holanově díle obzvláště těžce dostupný „jiný smysl“. A k tomu je třeba mnohem víc času a ještě víc prostoru pro komunikaci mezi všemi „holanovci“.

Většina přednesených příspěvků byla zaměřena na dílčí otázky jednot-

livých básnických textů či básnických sbírek. Pomocí vybraných příkladů byly představeny dominantní postupy, které charakterizují jednotlivé Holanovy texty spolu s otázkou jejich platnosti pro celé básnicko dílo. Ač jednotlivý klíč sám o sobě neotevírá všechny Holanovy texty, je nezbytnou součástí svazku klíčů, nebo jinak řečeno, je jednou z poetologických dominant jeho díla. Otázkami poetiky Holanova díla se zabývaly referáty (výpočet podle pořadí přednesu) Karla Pioreckého („Holanova Noc s Hamletem: poznámky k dialogu“), Ireny Vaňkové („Hlas, řeč, zpěv a křik u V. Holana“), Zuzany Stolz-Hladké („Slovo-zeď a slovo-klec, Holanovo a Weinerovo slovo“), Petra Mareše („K vícejazyčnosti v poezii V. Holana“), Olgy Kubečkové („Dopis jako svěbytná forma milostné komunikace v poezii V. Holana“), Marcely Pátkové („Proměny lyrického subjektu v Holanově sbírce *Na sotnách*“) a Michaela Špirita („Poezie a komentář“).

Karel Piorecký předvedl pomocí rozlišení na dialogičnost vnější a vnitřní, do jaké míry je dialog mezi Hamletem a básníkem v *Noci s Hamletem* narušen. Charakterizoval komunikaci mezi partnery jako komunikaci nediologickou, při které se partneri mijejí. Petr Mareš se zamýšlel nad konfrontací cizojazyčných (latinských, francouzských a italských) ploch textu s českými. Vícejazyčnost je zde součástí zásadního propojování textů a je typická pro Holanovu tvorbu. Marcela Pátková sledovala také druh konfrontace či dialogičnosti. Ptala se na vztah lyrického subjektu k svému recipientu a konstatovala, že se recipient v jednotlivých komunikátech ztrácí, místo aby se orientoval ve vztazích a dotvářel je. Hustota a prudké střídání mluvnických osob ve sbírce *Na sotnách* vede

k jejich překrývání a nejednoznačnosti. Příspěvek Z. Stolz-Hladké vychází z konfrontace konceptu Holanova slova se slovem Richarda Weinera, nachází paralely a upozorňuje na spirituální dimenzi významového prostoru u obou básníků. Poukazuje na tradici chápání slova v západoevropské kultuře, na kterou oba autoři navazují, ale také na propojení jejich konceptů slova s dobovými výtvarnými proudy.

Na širší otázky literárního žánru a epochy se zaměřily příspěvky Žoržety Čolakové („V. Holan a meziválečná avantgarda“) a Jaroslava Meda („V. Holan a Mnichov“). Žoržeta Čolaková přednesla tezi, podle které byl Holan prvním českým představitelem postavantgardy. Syntézou různých obrazotvorných principů překonal básník avantgardu v době, kdy měla ještě silné pozice v literárním a výtvarném myšlení. Jaroslav Med charakterizuje rok 1938 jako vpád drsné reality světa do Holanovy poezie. V zoufalství nad tímto světem vytváří Holan svět jiný, který je snem o jiném světě, než je svět daný.

Biografický kontext básníka volí jako přístup k dílu referáty Vladimíra Křivánka („V. Holan – zrození básníka“), Radomila Nováka („Génus-Osud-Hudba-Smrt. Holanovy Mozartiany“), a Urse Heftricha („Poznámky k Blažičkově interpretaci Noci s Hamletem“). Jejich referáty zaostrily pohled na spleť životních vztahů s Holanovou tvorbou. Radomil Novák představil hudbu jako středník mezi básníkem a skladatelem a zaměnitelnost prostoru hudby s prostorem ticha. Urs Heftrich vyzdvihl paralely mezi životní situací izolovaného Holana v době vzniku *Noci* a samotou Hamleta v předloze od Shakespeara.

Práci s materiálem, který se nachází v Památkovníku národního písem-

nictví, představila Alena Petruželková („Několik poznámek k Holanovým deníkům četby“). Podala přehled výpisků, které si Holan dělal při četbě druhých autorů do svého deníku, a ukázky z básnických glos (záznamů) v knihách z jeho osobní knihovny. Iva Málková konfrontovala korespondenci mezi Vladimírem Holanem a Vilémem Závadou s řečí, kterou Vilém Závada pronesl nad rakví Vladimíra Holana („Vztahy V. Holana a V. Závady ve světle korespondence a zádušní řeči“).

Otázku rozsahu smysluplného literárněhistorického komentáře při kritické edici uměleckého díla rozvíjel Michael Špirit. Zdůraznil jeho potenciál znovunavázání zakrytých mezitextových vztahů jednotlivých textů. Diskuse o problematice edičního komentáře vycházela z úvah, které byly podmíněny Špiritovou spoluprací s Ursem Heftrichem na dvojazyčném česko-německém vydání Holanových spisů.

Přínosem nových informací byly také referáty, které zprostředkovaly pohled ze zahraničí. O básnickově recepci ve Švédsku pojednával referát Miloslavy Slavičkové „Vladimír Holan švédskými očima“. Otázkami překladu Holanova jazyka do cizích jazyků se zabývaly Clarice Cloutierová v příspěvku „Holan v anglickém a francouzském překladu: Sémantika, syntax a symbióza“ a Anne Hultschová v referátu „Holanova Noc s Hamletem v překladu Reinera Kunzeho“. Při srovnání reprezentativních míst charakterizuje A. Hultschová Kunzův převod jako věrný v nejlepším slova smyslu, kdy se překlad přibližuje originálu, aniž by ztratil vlastní ráz. Irina Poročkina naopak hovořila o Holanových překladech Lermontova.

Pohled na recepci Holanova díla jinými autory poskytl Antonín Petruželka

(„Vladimír Holan v exilové tvorbě Ivana Blatného“), Petr Šrámek („Holan Holanem. Holanovské variace Bohumila Doležala“) a Ambra Franzilová („Vladimír Holan v italské recepci“).

Interpretaci a přehled otázek jednoho básnického díla nabídl referát Jiřího Holého („K jednomu kontextu Holanovy básně Cesta mraku“), Xaviera Galmiche („Torzo V. Holana“) a Istvána Vörösa („Holanova Toskána“). J. Holý naznačil paralely, které by mohly poukazovat ke společnému axiologickému východisku Holanovy *Cesty mraku* a románu Josepha Conrada *Lord Jim*. X. Galmiche představil interpretaci *Torza*, která ukazuje torzovitost jako dominantní princip na různých úrovních textu. *Torzo* chápe Galmiche jako traktát o určitém uměni rezignace, jako ústup od ambiciózních perspektiv symbolizmu. Ve zřeknutí se celkového nahlížení světa vidí vlastní modernitu Vladimíra Holana.

Stejně torzovitý musí zůstat tento neúplný přehled tezí z holanovské sekce konference. Chce pouze podat zprávu o snaze uchopit řadu podstatných jevů a vztahů v jeho díle. Požadavek celistvého pohledu na Holanovo dílo je ambicí, kterou nemůže uskutečnit žádná konference. Přesto by konferenci o Holanovi mělo být mnohem víc.

Zuzana Stolz-Hladká

O literárním životě a jeho institucích

Ve dnech 13. a 14. října 2005 se v Praze uskutečnilo sympozium *Literární život v neuralgických obdobích českých dějin 19. a 20. století*, pořádané oddělením pro výzkum literární kultury

Ústavu pro českou literaturu AV ČR. V úvodu zazněly dvě úvahy teoretického rázu, následující příspěvky měly historické zaměření a byly uspořádány chronologicky; celkem vystoupilo pětadvacet referentů. Rozpětí příspěvků bylo značné, jejich témata sahala od konce 18. století po současnost. Při vlastním jednání nicméně vystaly určité uzlové body, jichž se z různých stran dotklo vždy několik přednášejících: pětkrát byly dotčeny otázky literární cenzury, čtyřikrát problematika diferenciací autorských pozic a strategií na přelomu 19. a 20. století, tři vystoupení se týkala tzv. druhé republiky a dva referáty kulturní politiky po únoru 1948; sedm vystoupení přitom tato témata sledovalo na případu určitého literárního či uměleckého časopisu.

Úvodní příspěvek Petra Posledního nastínil vývoj polských koncepcí literárního života od zakladatelských prací J. S. Bystroně a K. Wyky z třicátých let 20. století, přičemž z poslední doby akcentoval směr fenomenologický, na jehož půdě dochází k propojování hledisek literárněhistorických a literárněsociologických s analýzou historicky podmíněné kolektivní obraznosti (např. M. Janion, J. Prokop, A. Mencwel). Většina historických referátů se věnovala organizacím a institucím, jejichž funkce při utváření literární veřejnosti či zprostředkování literárních textů se tradičně uznává (kromě časopisu a cenzury např. autorské sdružení, divadelní agentura, knihovna). Inspirativně v tomto kontextu vyznělo vystoupení Lenky Kusákové, která v příspěvku *Korespondence jako subjekt literárního života národního obrození* otevřela téma funkce osobního listu v literární komunikaci třicátých let 19. století. Podle její teze korespondence v obrození substituovala nee-